

КОНСТИТУЦІЯ ЯК (НЕ) ОСНОВНИЙ ЗАКОН ДЛЯ ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА (ПРО СПЕЦИФІКУ НОВІТНЬОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ)

Микола Томенко, доктор політичних наук, професор Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна),
<https://orcid.org/0000-0003-0796-0963>,
e-mail: m.tomenko@ukr.net

Отримано: 06.09.2019

Ухвалено до друку: 25.11.2019

Опубліковано: 27.12.2019

Томенко М. (2019). Конституція як (не) основний закон для влади і суспільства (Про специфіку новітнього конституційного процесу в Україні). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління, (12), 84-92. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/12-8/8>

Не зважаючи на те, що українська держава від 28 червня 1996 року живе за власною Конституцією, досі триває наукова дискусія щодо оптимальної моделі Основного закону України. Зокрема, однією з ключових проблем є незалучення фахівців, науковців та конституціоналістів до процесу обговорення змін до Конституції та творення законів, які б відповідали Конституції України. Також слід зазначити, що Основний закон зазвичай зазнавав змін не в процесі еволюції законодавства, а після обрання нового президента. Це можна пов'язувати з тим, що у правовому суспільстві не була сформована з самого початку належна повага до Конституції та необхідності повної адаптації законодавства до неї. Таким чином до сьогодні відсутні конституційні закони, про які прямо йдеться в Основному законі країни. Так досі немає законів, «Про всеукраїнський референдум», «Про місцевий референдум», «Про імперативний мандат», «Про порядок утворення й погашення державного боргу» та законів, що унормовують діяльність парламентської коаліції та опозиції. Також затвердження на рівні Конституції потребує Великий Державний Герб України. Необхідно й внести зміни до Конституції, які чітко регулюватимуть порядок набуття чинності рішеннями, ухваленими на всеукраїнських та місцевих референдумах.

В статті йдеться про те, що в процесі Конституційної реформи Основний закон потребує й певних термінологічних уточнень, як от наприклад «корінні народи».

Визначено щонайменше три напрями новітньої конституційної дискусії, а саме: консервативний, еволюційний та революційний.

Результати дослідження були отримані шляхом застосування наступних методів. Метод порівняння був застосований в процесі вивчення різних редакцій Конституції. Методи аналізу і синтезу були використані під час розгляду окремих частин Основного закону та визначення його цілісності загалом.

Доведено, що революційні ініціативи влади в сенсі радикальної зміни Конституції не мають фахового обґрунтування та суспільної легітимності.

Запропоновано і взято за основу консервативний та еволюційний підходи, які передбачають важливість, з одного боку - пропагування поваги до Конституції та необхідності її виконання, а з іншого - фахового та суспільно прийнятого підходу до внесення змін у Конституцію.

Ключові слова: Світоглядна (мала) Конституція, Велика Конституція, консервативний, еволюційний і революційний підходи у новітньому конституційному процесі.

Вступ

Унікальність і парадоксальність сучасної конституційної дискусії полягає у фактичній відсутності такої дискусії. Знані фахівці та відомі експерти не залучені до новітнього конституційного

процесу владою, а водночас не здатні самостійно виступити з суспільно почутими ініціативами у ньому. Обговорення проблем сучасного конституціоналізму на конференціях, круглих столах чи семінарах є корпоративними науковими заходами і не можуть бути експертною основою для визначення оптимальної стратегії конституційного процесу для влади, а отже і для держави (див. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики (до 20-ї річниці Конституції України). Матеріали наукового семінару. 24 червня 2016; Круглий стіл. «Конституційний вимір української державності» К., 25 червня 2018).

Для аналізу альтернатив розвитку конституційного процесу варто зафіксувати нинішній стан справ, точніше – якою є чинна Конституція України - Основний Закон держави - після тринадцятирічної дискусії та внесених змін і доповнень. Суттєвою підказкою для визначення пріоритетів у сучасному конституційному процесі є результати соціологічних досліджень. Так згідно даних Центру Разумкова у 2019 році 46,6% громадян не читали конституцію, 31,6 % – читали окремі розділи і лише 10,7% - читали повністю Основний Закон України (Constitutional changes in the field of justice: the opinion of the citizens of Ukraine, 2019).

Джерела

Дослідження проведені на основі аналізу рішень Конституційного суду, а також редакцій Конституції різних років та міжнародних документів, які стосуються відповідності нормативно-правових актів до Основного закону.

Важливими джерелами є також дослідження сучасного конституційного процесу відомих конституціоналістів П.Мартиненка, С.Головатого, В. Шишкіна, В. Мусіяки. Зокрема Віктор Мусіяка у своїй книзі «Антологія конституційного процесу у сучасній Україні» притримується авторського підходу щодо домінанти дотримання Конституції над потребою її зміни: «Завдання номер один сьогодні – заставити дотримуватися Конституції усі гілки влади» [Musiaka 2017].

Натомість науковці Інституту держави і права більш радикально налаштовані на необхідність змін діючої Конституції. Зокрема про це йдеться в статті збірника Правова держава [Y. Shemshuchenko 2014].

Важливу роль також відіграє аналіз громадської думки в дослідженнях відомих соціологічних центрів щодо знання норм Конституції та ставлення до їх можливих змін.

Методологія

Результати дослідження отримані шляхом застосування наступних методів. Метод порівняння застосований в процесі вивчення різних редакцій Конституції. Методи аналізу і синтезу використані під час розгляду окремих частин Основного закону та визначення його цілісності загалом.

Результати

Діюча Конституція України, з урахуванням всіх внесених змін, містить формально 15 розділів, а фактично - 14 у зв'язку із вилученням Розділу VII «Прокуратура», та формально 161 статтю, з яких 3 статті вилучені (ст. 121, 122, 123), 8 статей містять додаткові цифри (ст.ст. 129-1, 130-1, 131-1, 131-2, 148-1, 149-1, 151-1, 151-2). Отже, чинна Конституція України фактично складається з 166 статей.

Прикінцеві положення Конституції України формально та фактично складаються з 16 пунктів, з яких один (14-й) вилучено та один (16-1) ухвалено з додатковою цифрою.

Конституція 1996 року значною мірою написана в історичній традиції українського конституціоналізму, враховуючи європейський досвід. Умовно Конституцію України можна розділити на «Світоглядну (малу) Конституцію» та правову - Велику Конституцію.

Під «Світоглядною Конституцією» розуміються ідеологічні засади, які містяться в Конституції — Преамбулі, а також у I, III та XIII розділах — «Загальні засади», «Вибори. Референдум», «Внесення змін до Конституції України».

У двадцяти статтях Розділу I Конституції сформульовані засадничі принципи України: національна держава за характером утворення, соціальна за змістом, демократична за типом політичного режиму, унітарна за формою державного устрою; людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю; ніхто не може узурпувати державну владу; державною мовою в Україні є українська мова; земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави; цензура заборонена; захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством; державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Значним здобутком є те, що Верховна Рада, ухвалюючи Конституцію 1996 року, передбачила своєрідний механізм захисту цих основних, базових положень «Світоглядної Конституції», адже, згідно зі статтею 156 Розділу XIII Конституції України, внесення змін до Розділу I «Загальні засади», Розділу III «Вибори. Референдум» і Розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» можливе лише за умови подальшого затвердження всеукраїнським референдумом.

Редакції Конституції в контексті форми державного правління. Владний синдром неповаги до чинної Конституції був сформований ще за часів президентства Леоніда Кучми, коли в інформаційному просторі з'явилася теза про «нічну, політично кон'юнктуру та непрофесійну Конституцію» в редакції 28 червня 1996 року. Саме відтоді критика формального, а не змістового характеру, переваг та вигляду ухваленної Конституції стає нормою для всіх без винятку президентів України та їхніх команд. З огляду на це, новітня конституційна дискусія почала зводитися до проблеми, як краще змінити Основний Закон, а не як його виконувати, а вже потім, за необхідності – вдосконалювати.

Отже, протягом всього сучасного періоду конституційного процесу в Україні бачимо домінування вузьких політичних інтересів над правовими чи суспільними. Особливо це стосується прецеденту зі «скасуванням» Конституції в редакції 08.12.2004 р. за поданням депутатів фракції Партії Регіонів через рішення Конституційного суду від 30.09.2010 р.

З моменту ухвалення Конституції форма правління в Україні за Основним Законом змінювалася чотири рази (двічі на президентсько-парламентську та двічі – на парламентсько – президентську).

1. Встановлення президентсько-парламентської республіки. Конституція України була ухвалена 28 червня 1996 р. на 5-й сесії Верховної Ради України 2-го скликання. Конституція України набрала чинності з дня її прийняття.

Конституція передбачала фактично президентсько – парламентську форму правління, оскільки Президент України мав значні повноваження, які стосувалися порядку призначення на посаду глави та членів Уряду, а також інших державних органів, призначення на посади керівників силових відомств.

2. Зміна на парламентсько-президентську форму державного правління. 8 грудня 2004 р. Верховна Рада ухвалила зміни до Конституції (Закон №2222-IV), які перетворили Україну на парламентсько-президентську республіку. Повноваження Президента України були обмежені, тоді як повноваження парламенту й уряду – значно розширені.

Тепер Верховна Рада призначала, за поданням Президента України: прем'єр-міністра, міністра оборони, міністра закордонних справ, а за поданням прем'єр-міністра – інших членів Кабміну. Кандидатуру прем'єр-міністра президент міг подати до парламенту тільки за пропозицією коаліції депутатських фракцій, які становлять конституційну більшість.

Крім того, закон, ухвалений парламентом після подолання вето президента, якщо він не підписаний і не опублікований президентом протягом 10 днів, міг бути негайно опублікований за підписом Голови Верховної Ради.

3. Повернення до попередньої редакції Основного закону. 30 вересня 2010 р. Конституційний суд, розглянувши подання 252 депутатів Верховної Ради України, рішенням №20-рп/2010 визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) Закон України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури

його розгляду та прийняття. З цієї дати знову почала діяти Конституція в редакції 1996 року, тобто Україна повернулася до президентсько-парламентської форми правління.

4. Знову парламентсько – президентська. 21 лютого 2014 р. Верховна Рада України без рішення профільного комітету і без висновку Конституційного Суду ухвалила закон № 742-VII «Про відновлення дії окремих положень Конституції України».

Наступного дня, враховуючи, що закон про відновлення дії окремих положень Конституції України не був підписаний президентом, парламент ухвалив постанову «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII».

01.03.2014 р. закон № 742-VII був опублікований у спецвипуску газети «Голос України» за підписом в.о. Президента України О.В. Турчинова. Таким чином, він набув чинності 02.03.2014.

Отже, з 02.03.2014 р. є чинною Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., із змінами і доповненнями, внесеними законами України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р., № 2952-VI від 1 лютого 2011 р., № 586-VII від 19 вересня 2013 р. і № 742-VII від 21 лютого 2014 р. Зазначена редакція Конституції передбачає, що Україна є парламентсько-президентською республікою.

Конституційні зміни за результатами Всеукраїнського референдуму. 16.04.2000 р. відбувся Всеукраїнський референдум з приводу реформування системи державного управління, який стосувався внесення змін до Конституції щодо порядку розпуску Верховної Ради України, скасування депутатської недоторканності, зменшення кількості народних депутатів з 450 до 300 та формування двопалатного парламенту в Україні.

Конституційний суд України своїми рішеннями (№ 3-рп/2000 від 27.03.2000 р., №6-рп/2005 від 05.10.2005 р.) підтвердив законність проведення референдуму та остаточність рішення, прийнятого громадянами України на референдумі. Також рішенням Конституційного суду №6-рп/2008 від 16.04.2008 р. було підтверджено, що результати волевиявлення українського народу не потребують жодних узгоджень Верховною Радою України і мають силу Закону.

Незважаючи на ухвалений Конституційним судом висновок щодо відповідності Конституції (№1-в/2000 від 27.06.2000 р.), проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України за результатами всеукраїнського референдуму за народною ініціативою» (№5300 від 18.01.2001 р.) Верховною Радою не був прийнятий.

На Референдумі-2000 український народ абсолютною більшістю проголосував за:

- доповнення статті 90 Конституції України новою третьою частиною такого змісту: «Президент України може також достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо Верховна Рада України протягом одного місяця не змогла сформувати постійно діючу парламентську більшість або у разі незатвердження нею протягом трьох місяців підготовленого і поданого в установленому порядку Кабінетом Міністрів України Державного бюджету України», та за відповідне доповнення пункту 8 частини першої статті 106 Конституції України словами: «...та в інших випадках, передбачених Конституцією України» («За» - 85,9%);

- вилучення зі статті 80 Конституції положення про те, що «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані» («За» - 90,2 %);

- зменшення загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300 і пов'язаною з цим заміною в частині першій статті 76 Конституції України слів «чотириста п'ятдесят» на слово «триста», а також внесенням відповідних змін до виборчого законодавства («За» - 91,1%);

- підтримку необхідності формування двопалатного парламенту в Україні, одна з палат якого представляла б інтереси регіонів України і сприяла б їх реалізації, та внесення відповідних змін до Конституції України і виборчого законодавства («За» - 82,9 %).

На сьогодні ситуація щодо впровадження змін до Конституції, проголосованих на Референдумі-2000, виглядає таким чином.

1. Депутатська недоторканність. Верховна Рада 3 вересня 2019 р. ухвалила в цілому закон № 27-IX «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)». Зміни починають діяти з 01.01.2020 р.

2. Зменшення загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300. Верховна Рада 3 вересня 2019 р. скерувала законопроект № 1017 щодо внесення змін до статті 76 Конституції України (зменшення конституційного складу Верховної Ради України) для отримання висновку Конституційного суду.

3. Додаткові підстави розпуску Верховної Ради. Законопроект щодо цього питання не вносився до Верховної Ради України.

Інституційні та геополітичні зміни до Конституції України. Крім змін, що стосувалися державного ладу в Україні, парламентом було ухвалено також низку змін, які регулюють інші відносини.

1. 01 лютого 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2952-VI «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», попередньо схвалений Верховною Радою України 19.11.2010 р. Закон набрав чинності 04.02.2011.

Цими змінами, зокрема, було збільшено термін повноважень народних депутатів з чотирьох до п'яти років.

2. 19 вересня 2013 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до статті 98 Конституції України» № 586-VII (щодо повноважень Рахункової палати), попередньо схвалений 20.06.2013 р. Після підписання Президентом України та опублікування 5 жовтня у газеті «Голос України» закон набрав чинності з 06.10.2013 р.

3. 02 червня 2016 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (№1401-VIII). Зміни набули чинності 30.09.2016 р.

4. 07 лютого 2019 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» (№2680-VIII). Зміни набули чинності 21.02.2019 р.

Термінологічні проблеми Конституції. Варто зазначити, що чинна Конституція потребує і певних термінологічних уточнень.

Наприклад, стаття 11 Конституції встановлює, що «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України».

Необхідність внесення змін до статті 11 Конституції України є зрозумілою й небезпідставною.

«Корінні народи» — чітко зафіксована міжнародно-правова категорія, що увійшла у практику через дві конвенції Міжнародної організації праці (МОП): Конвенцію (1957 р. № 107) про корінне населення та інше, що веде племінний спосіб життя, і Конвенцію (1989 р. № 169) про корінні народи та народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних державах.

У міжнародно-правовій практиці поняття «корінний народ» поширюється на:

а) народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних країнах, соціальні, культурні та економічні умови яких відрізняють їх від інших груп національного співтовариства, і становище яких регулюється повністю або частково їхніми власними звичаями або традиціями, або спеціальним законодавством;

б) народи в незалежних країнах, які розглядаються як корінні, зважаючи на те, що вони є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є певна країна, у період її завоювання або колонізації, або у період встановлення існуючих державних кордонів, і які, незалежно від їхнього правового становища, зберігають деякі або всі «свої соціальні, економічні, культурні і політичні інститути».

Тобто, для корінних народів, на відміну від національних (етнічних) меншин, характерне те, що вони, по-перше, є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є певна держава, у період її завоювання або колонізації, або у період встановлення існуючих державних кордонів, і, по-друге, ведуть племінний спосіб життя.

На території України під визначення, передбачені Конвенціями, підпадає лише кримськотатарський народ, тож виникає питання, про які інші «корінні народи» йдеться в статті 11 Конституції України?

Тому згадування в ст.11 Конституції «корінних народів» є некоректним, а саму статтю необхідно змінювати, наприклад, виклавши її в такій редакції: «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кримськотатарського народу на території Автономної Республіки Крим, та національних меншин України».

Проблеми ухвалення Конституційних законів. Залишається проблемою відсутність законодавчих актів, ухвалення яких прямо передбачене Конституцією та які врегульовують значну площину економічних, суспільних та державних питань. Деякі із законів були визнані неконституційними (Закони «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», «Про всеукраїнський референдум»), а деякі взагалі не вносилися на розгляд Парламенту.

Так, на цей час Верховною Радою не ухвалені такі закони:

- «Про тимчасові слідчі та спеціальні комісії»;
- «Про місцеві референдуми»;
- «Про всеукраїнські референдуми»;
- «Про імперативний мандат»;
- «Про порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу».

На законодавчому рівні до цього часу не затверджено Великий Державний Герб України (ст. 20 Конституції).

Неврегульованим залишається порядок формування, діяльності й розпуску парламентських коаліції та опозиції.

Також мають бути внесені зміни до Конституції, які чітко регулюватимуть порядок набуття чинності рішеннями, ухваленими на всеукраїнських та місцевих референдумах.

Дискусія та висновки

Таким чином, огляд новітньої конституційної дискусії зафіксував наявність трьох різних підходів до розвитку конституційного процесу: консервативний, еволюційний та революційний. Провладний революційний підхід (465 змін) не підтримується ні експертним середовищем, ні суспільством. Оптимальним є поєднання консервативного та еволюційного варіантів. З огляду на це, пропонується така логіка дій.

Для нормальної роботи конституційних механізмів необхідне подальше вдосконалення Конституції та законодавства України шляхом:

1. Ухвалення щонайменше трьох змін до Конституції, які були проголосовані на всеукраїнському референдумі.
2. Ухвалення законів України, безпосередньо передбачених Конституцією, та не ухвалених до цього часу.
3. Внесення змін до Конституції для приведення її норм у відповідність до сучасних історичних, політичних чи етнонаціональних реалій (як приклад – норма щодо «корінних народів»).
4. Утворення дорадчого органу (Конституційної комісії, асамблеї тощо) із залученням якнайширшого кола фахівців та громадськості для обговорення змін до Конституції.
5. Внесення змін до Конституції має відбуватися з урахуванням та у відповідності до пропозицій вищезгаданого дорадчого органу.

Бібліографія

Висновок Конституційного Суду України № 1-в/2000 від 27 червня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v001v710-00>.

- Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України»** № 742-VII від 21 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18>.
- Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»** №1401-VIII від 02 червня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1401-19>.
- Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)»** №2680-VIII від 07 лютого 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2680-19>.
- Закон України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»** № 2952-VI від 01 лютого 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2952-17>.
- Закон України «Про внесення змін до Конституції України»** № 2222-IV від 8 грудня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>.
- Закон України «Про внесення змін до статті 98 Конституції України»** № 586-VII від 19 вересня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/586-18>.
- Закон України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)»** № 27-IX від 03 вересня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/27-20>.
- Конвенція про захист і інтеграцію корінного та іншого населення, що веде племінний та напівплемінний спосіб життя, у незалежних державах: Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 26 червня 1957 р. № 107** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/993_014.
- Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах: Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ від 27 червня 1989 р. № 169** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/993_188.
- Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
- Конституційні зміни щодо правосуддя: думка громадян України, червень-2019; Соціологічне дослідження, червень 2019** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/konstitutsiyni-zmini-shchodo-pravosuddya-dumka-gromadyan-ukraini-cherven-2019>
- Рішення Конституційного Суду України** № 20-рп/2009 від 10 вересня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-09>.
- Рішення Конституційного Суду України** № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>.
- Рішення Конституційного Суду України** № 3-рп/2000 від 27 березня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v003p710-00>.
- Рішення Конституційного Суду України** № 4-р/2018 від 26 квітня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18>.
- Рішення Конституційного Суду України** № 6-рп/2005 від 05 жовтня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v006p710-05>.
- Рішення Конституційного Суду України** № 6-рп/2008 від 16 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08>.

References

Constitutional changes in the field of justice: the opinion of the citizens of Ukraine, June 2019/June 2019 available at: <https://dif.org.ua/article/konstitutsiyni-zmini-shchodo-pravosuddya-dumka-gromadyan-ukraini-cherven-2019>

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 20-пп/2009, date of acceptance: 16 Sep. 2009, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-09> [in Ukrainian].

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 20-пп/2010, date of acceptance: 30 Sep. 2010, available at: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10> [in Ukrainian].

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-пп/2000, date of acceptance: 27 Mar. 2000, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v003p710-00> [in Ukrainian].

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-п/2018, date of acceptance: 26 Apr. 2009, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18> [in Ukrainian].

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-пп/2005, date of acceptance: 05 Oct. 2005, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v006p710-05> [in Ukrainian].

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 6-пп/2008, date of acceptance: 16 Apr. 2008, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08> [in Ukrainian].

Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/993_188 [in Russian].

Indigenous and Tribal Populations Convention, 1957 (No. 107), available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/993_014 [in Russian].

Musiaka V. Anthology constitutional process in modern Ukraine – Razumlov Centre 2017. – 780 p. - ISBN⁹ 978-966-7272-86-9.

Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-в/2000, date of acceptance: 27 June 2000, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v001v710-00> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (1996). Constitution of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2004). The Law of Ukraine «On amendments to the Constitution of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>.

The Verkhovna Rada of Ukraine (2011). The Law of Ukraine «On amendments to the Constitution of Ukraine on holding regular elections of people's deputies of Ukraine, President of Ukraine, deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and rural, settlement and city heads», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2952-17> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2013). The Law of Ukraine «On amendments to article 98 of the Constitution of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/586-18> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2014). The Law of Ukraine «On the renewal of certain provisions of the Constitution of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2016). The Law of Ukraine «On amendments to the Constitution of Ukraine (on justice)», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1401-19> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). The Law of Ukraine «On amendments to the Constitution of Ukraine (concerning the strategic course of the state for acquiring full membership of Ukraine in the Europe-

an Union and in the Organization of the North Atlantic Treaty)», available at:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2680-19> [in Ukrainian].

The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). The Law of Ukraine «On amendments to article 80 of the Constitution of Ukraine (concerning the immunity of the people's deputies of Ukraine)», available at:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/27-20> [in Ukrainian].

Y. Shemshuchenko (2014) Problems of constitutional law development of Ukraine at the present stage: theory and practice.

THE CONSTITUTION AS A (NON) FUNDAMENTAL LAW FOR THE AUTHORITIES AND SOCIETY (ON THE SPECIFICS OF UKRAINE'S NEWEST CONSTITUTIONAL PROCESS)

Mykola Tomenko, Doctor of Political Science, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine), <https://orcid.org/0000-0003-0796-0963>, e-mail: m.tomenko@ukr.net

Abstract

Despite the fact that the Ukrainian state since of June 28, 1996 has been living by its own Constitution, there is still a scientific discussion about optimal model of the Basic Law of Ukraine. In particular, one of the key problems is that specialists, scholars and constitutionalists are not involved in the process of discussing amendments to the Constitution and the creation of laws that would comply with the Constitution of Ukraine. It should also be noted that the Basic Law was usually changed not in the process of legislative evolution, but after the election of a new president. That can be attributed to the fact that the legal society has not formed from the very beginning due to respect for the Constitution and the need for full adaptation of legislation to it. Thus, to date, there are no constitutional laws, which are directly referred to in the Basic Law of the country. So far, there are no laws, "On the All-Ukrainian Referendum", "On the Local Referendum", "On the Imperative Mandate", "On the Procedure for Forming and Repaying Public Debt" and laws regulating the activities of the parliamentary coalition and opposition. The approval at the level of the Constitution also requires the Great State Emblem of Ukraine. It is also necessary to amend the Constitution, which will clearly regulate the procedure for entry into force of decisions adopted in all-Ukrainian and local referendums.

The article states that in the process of Constitutional reform the Basic Law needs certain terminological clarifications, such as "indigenous peoples".

The purpose of the article is to determinate at least three directions of the modern constitutional debate – conservative, evolutionary and revolutionary ways.

It is proved that the revolutionary initiatives of the authorities in the matter of radical change of the Constitution have no professional justification and social legitimacy.

Conservative and evolutionary approaches have been proposed and taken as their basis, which presuppose, on the one hand, the importance of promoting respect for the Constitution and the need for its implementation, and, on the other, a professional and socially sensitive approach to amendments to the Constitution.

Keywords: *Worldview (small) Constitution, The Great Constitution, conservative, evolutionary and revolutionary approaches in the recent constitutional process.*

Received: September 06, 2019

Accepted for publication: November 25, 2019

Published: December 27, 2019

Tomenko, M.(2019) The constitution as a (non) fundamental law for the authorities and society (on the specifics of Ukraine's newest constitutional process). Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration, (12), 84-92. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/12-8/8>